

Modersmål og fortælling

Af Dorte Futtrup, fortæller

I: Sprog & Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet; 2001, nr. 1. – s. 6-7

Mennesker har fortalt historier til alle tider og i alle kulturer. Gennem fortælling skaber vi mening og sammenhæng, og vi prøver at forstå livet, vores omverden og os selv. Vi har brug for historier, som får os til at le, græde, længes, forstå, forundres, hade og elske. Historier, som sætter livet i relief og perspektiverer det. Historier, som udvider horisonten for, hvad der er muligt, og hvad der gør livet værd at leve.

Myter, sagn og folkeeventyr anvender det mytiske sprog. Det er et billed- og symbolsprog, som åbner hjertevejen og ikke kun hjernevejen. Disse gamle historier er korte, knappe og alle unødige beskrivelser er skåret væk. De er finpudset gennem mange slægtled. De rummer vore forfædres visdom, livserfaring og har en stor viden om menneskelig adfærd.

Der var engang ... Ved mundtlig fortælling mødes fortæller og lyttere i et tidløst univers, hvor alt kan ske: Fortid, nutid og fremtid i én blanding. Vi er i en fiktiv verden, og ordet er det eneste hjælpemiddel. Rummet fyldes af kropslig intensitet, sanselighed og nærvær. Når historier bliver fortalt, lever de som billeder, og følelser bliver vakt. Historierne opleves og mærkes, og vi kan ikke nøjes med at forholde os intellektuelt og analyserende til dem. De bliver som et spejl, hvor vi måske genkender os selv, vores historie og vort folks historie. Budskaber og værdier bringes gennem fortællingen videre fra generation til generation. Derfor har fortælling både noget kulturbærende og kulturskabende i sig. Når vi mødes i fortællingen, løftes vi ud af vort eget og ind i noget fælles: Et fælles afsæt og et fælles værdisæt.

Fra U.S.A. har jeg et konkret eksempel på ovenstående, samt hvordan modersmålet får afgørende betydning:

I oktober 2000 fik jeg gennem Det danske Generalkonsulat i New York den spændende opgave at afholde et fortællekursus på American Museum of Natural History i anledning af den store fællesnordiske vikingeudstilling, som markerede 1000-året for Leif den Lykkeliges opdagelse af Vinland. Mine kursister var syv unge nordiske skuespillere i alderen 24-37 år. De var bosiddende i N.Y., talte flydende engelsk, men stammede fra Island, Norge, Sverige, Danmark. Undervisningssproget var dansk/skandinavisk, mens de naturligvis skulle fortælle på engelsk ved åbningen af udstillingen The Vikings. Fortællerepertoiret var heltesagn fra vikingetiden, nordisk mytologi og vikingesagaer.

Hvad skete?

Omgangssproget blandt nordiske unge i New York er normalt engelsk, men på kurset talte alle deres eget sprog, og de unge oplevede derigennem en stor glæde, fællesskab og samhørighed. Men det stærkeste var dog mødet med fortællerepertoiret, som de kendte i større eller mindre grad. Her gik det op for dem, hvilken enestående fællesbagage af værdier, tankesæt, livssyn og livsopfattelse, de havde med sig. De indså gennem disse gamle sagn og myter, hvad der gør det nordiske folk forskelligt fra det amerikanske, og hvad der forener mennesker på tværs af alder, tid, sted og kultur. Mødet med sproget og kulturarven medførte for den islandske kursist, at hun blev

klar over, hvor hun hørte til. Hun er nu flyttet til Island efter ca. 10 år i New York! Én ad de norske kursister havde boet i New York siden hun var 8 år. I hjemmet var der altid blevet talt norsk, men hendes skolegang var foregået på amerikansk. Når hun fortalte sagnet om Ragnar Lodbrog og Kraka på sit modersmål, var hun gennemsyret af norsk charme, sødme og umiddelbarhed. Da hun derefter ubesværet fortalte den samme historie på amerikansk, blev hun en anden – “den norske jente” var forsvundet! De øvrige kursister gav udtryk for, at det havde været et overraskende stort arbejde for dem at forberede historierne på engelsk, netop fordi fortællingens kraft hentes fra hjertet:

Modersmål er vort hjertesprog,
kun løs er al fremmed tale,
det alene i mund og bog
kan vække et folk af dvale.
(N.F.S. Grundtvig)

Som fortæller opdagede jeg for første gang mit modersmåls betydning ved den internationale biblioteksforening IFLA's kongres i Beijing/Kina i 1996. Børnebibliotekssektionen under IFLA arrangerede en session med titlen “Storytelling around the world”, hvor jeg deltog som foredragsholder og fortæller. Kina har stor tradition for den mundtlige fortælling. De gamle historier blev tidligere fortalt for børn og voksne i tehuse og på teatre, indtil det under Kulturrevolutionen blev forbudt. I disse år skete der også afbrænding af bøger og biblioteker. Med det ændrede styre er fortællekunsten blomstret op igen på offentlige steder.

Mit paper ved kongressen var naturligvis på engelsk. Det er lidt uvant, men ikke decideret vanskeligt for mig at holde foredrag på engelsk. Men den efterfølgende mundtlige fortælling af en grønlandsk myte på engelsk (uden manuskript, naturligvis!) krævede en kolossal forberedelse og voldte store kvaler. Fortælling hænger symbiotisk sammen med modersmålet. Fortælling er ikke udenadslære, men henter sin næring fra hjertesproget/følelsessproget – det sprog, vi har været lykkelige og ulykkelige på som børn og blevet trøstet på. Uanset hvor godt vi mestrer et fremmedsprog, vil mundtlig fortælling aldrig få den samme klangbund som ved anvendelse af modersmålet.

Kan det levende ord få ørenlyd i USA, Kina og Danmark?

Ja, i høj grad! Der er et stort behov for at fordybe sig og få lov til at danne egne billeder. Et behov for at finde ind i noget, frem for at finde ud af noget. I tilgift får vi, at flere generationer kan samles om den mundtlige fortælling. Vi er så vant til at tænke i aldersopdelinger og målgrupper. Men her kan alle være sammen i samtale og eftertanke: Børn, unge, voksne, bedsteforældre og børnebørn – på skole og bibliotek, i præstegård og foreningsliv, i virksomheder og organisationer, på kurser og konferencer.